

біорізноманіття мегаполісу НАН України, Недержавна наукова установа Інститут екології (ІНЕКО) Національного екологічного центру України, 2011. – 112 с.

6. Публічна кадастрова карта України. / [Режим доступу]: / https://map.land.gov.ua/?cc=2875502.481988547,6367068.302698544&z=16&l=kadastr&bl=ortho10k_all.

ПІДХОДИ ДО МЕТОДИКИ ОЦІНКИ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОННИХ СПОРУД

Тарас Черешнюк

ctno@tpru.edu.ua

Тернопільський національний педагогічний університеті

імені Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна

Історико-культурний туризму в значній мірі розвивається завдяки наявності історико-архітектурних ресурсів. Завдяки їх відвідуваності можна сформулювати наочне уявлення про історичний процес та побутово-культурні явища, які надбанням світової та національної культурної спадщини. Державні кордони зазвичай не є перешкодою для поширення інформації про них, а навпаки виступають основою формування певного штампу про територію («Тернопільщина – край замкових споруд», «Долина Луари – територія замкових атракцій» тощо). Водночас на сучасному етапі актуальною є оцінка наявних історико-архітектурних, окрема оборонних споруд для їх класифікації та ранжування.

Є ціла низка наукових розвідок, в основі яких є різні критерії щодо оцінки оборонних споруд як туристично-рекреаційних ресурсів. Без об'єктивної комплексної оцінки історико-культурного потенціалу замкових комплексів суттєво ускладнюється процес їх ефективного туристично-рекреаційного використання. Зважаючи на це, якісна туристична оцінка об'єктів замкової архітектури виступає одним із пріоритетних завдань розвитку туризму, покликаним оптимізувати не тільки процедуру залучення замкових ансамблів у туристичну галузь, але й шляхи їх збереження та передачі наступним поколінням.

Проведемо аналіз найбільш популярних та вживаних методик.

В. Мацола пропонує оцінити історико-архітектурні (в тому числі оборонні споруди) за показником їх щільності на певну одиницю площі (100 км²). Максимальний показник туристичної значущості при цьому отримують об'єкти загальнонаціонального та міжнародного значення. Згідно з його розрахунками, найвищим балом слід оцінювати ті території, де щільність пам'яток історико-

архітектурного характеру перевищує 18 од. / 100 км², середній – 8-18 од. / 100 км², низький – менше 7,9 од. / 100 км² [6, с. 109]. Такий підхід може використовуватись для оцінки історико-культурних туристичних ресурсів великих регіонів, а не для визначення історико-культурного туристичного потенціалу поселення, чи навіть окремого адміністративного району.

Н.Ф. Поліновою було запропоновано підхід, який для оцінки пізнавальної цінності включав такі ознаки: рівень організації об'єктів для показу і місцезнаходження туриста по відношенню до об'єкта огляду [7, с. 102]. За рівнем організації історико-культурні об'єкти в такому випадку поділяються на спеціально підготовлені для показу і не підготовлені, а за місцем знаходження суб'єкта до об'єкту огляду – на інтер'єрні і екстер'єрні історико-культурні об'єкти.

Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В. та Кузик С.П. підтримують ідею бальної оцінки історико-архітектурних туристичних ресурсів. Сутність бального підходу оцінки історико-культурних ресурсів полягає в тому, що оціночні шкали побудовані на подальшій структуризації видових компонентів у відповідності з історико-культурною важливістю явищ, що їх характеризують і часу, необхідного для огляду таких об'єктів [2, с. 63]. Необхідний час огляду визначають спеціалісти-експерти. Чим більше часу необхідно для пізнання об'єкту, тим вища пізнавальна цінність, а це значить, що вищий оціночний бал йому присвоюється.

Оборонні споруди, які виділені окремим блоком, виступають важливими об'єктами огляду на туристичних маршрутах, екскурсіях, подорожах. Вони вважаються цінним джерелом інформації, фактором формування національної самосвідомості українського суспільства. В таких умовах дуже важливо якнайповніше визначити рівень їх привабливості. Їх методика передбачає виділення оборонних споруд (замки, фортеці, монастирські комплекси) в окрему категорію. В полі зору туристичного сприймання можуть бути частково збережені елементи оборонних укріплень, які мають дуже широке поширення в Україні і вимагають копіткого спеціального дослідження. Виходячи з цього, у пропонованій методиці оцінок взято до уваги такий важливий показник цінності як стан фізичного збереження пам'яток оборонного будівництва. За пропонованою методикою їх можна розділити на унікальні, високоатракативні, середньоатракативні, малоатракативні, неатракативні. Опираючись на дану методику можна оцінити пізнавальну цінність оборонних об'єктів з прив'язкою до відповідного населеного пункту. Вона має яскраве практичне значення. Так, є рекомендації щодо прокладення міжнародних шляхів сполучення поблизу високоатракативних об'єктів. Середньоатракативні поселення можуть використовуватись для часткового розвантаження високоатракативних міст.

Через ці міста доцільно прокладати місцеві туристичні маршрути, маршрути вихідного дня, а також радіальні маршрути із високоатракативних центрів, де у більшості випадків знаходяться відомі туристичні бази, пансіонати відпочинку та інші рекреаційні заклади.

Запропонована методика зручна для оцінки історико-культурних пам'яток сільської місцевості. Отримані результати можуть змінити тенденційні стереотипи про пізнавальні можливості окремих сільських поселень і району в цілому та стати у пригоді в першу чергу освітянам, які зацікавлені у прокладанні місцевих краєзнавчих маршрутів найбільш привабливими поселеннями з метою всебічного вивчення історії та культури рідного краю.

І. Лисий розробив методику оцінки власне оборонних споруд, що дало змогу визначити їх рівень атракативності та перспективи залучення для потреб туристично-рекреаційної галузі. Вона включає чотири групи складових: природно-географічна, історико-культурна, інфраструктурна та рекламно-інформаційна. Кожна з цих груп має по 5 показників оцінки. Природно-географічна складова охоплює орографічну специфіку побудови, гідрологічні особовості розташування, розташування замкових споруд відносно об'єктів природно-заповідного фонду, наявність в межах територій розташування об'єктів садово-паркового мистецтва та ландшафтна специфіка розташування. Історико-культурна складова охоплює показники фізичної збереженості, історичну значущість, культурну цінність, архітектурно-стильову специфіку та тип історичної оборонної системи. Інфраструктурна складова оцінюється за показниками транспортної доступності, наявності закладів готельного господарства, наявності об'єктів ресторанної індустрії, наявності музейних установ та наявності облаштованих місць реалізації сувенірної продукції. Інформаційно-рекламна складова розглядається на основі показників інтегрованості у туристичні маршрути, організації туристичних промокомпаній, забезпеченості рекламними матеріалами, науково-інформаційна вивченість та насиченість інформацією мережі інтернету. Згідно з кожним із критеріїв об'єкт замкового будівництва може отримати від 1 до 5 балів, а максимально можливий загальний показник за всіма елементами - 100 балів [5, с. 25]. Згідно з цією методикою всі оборонні споруди підрозділяються на п'ять підгруп: 1) пам'ятка замкового будівництва непридатна для туристично-рекреаційного використання; 2) замкова споруда слабоінтегрована в туристично-рекреаційну галузь; 3) об'єкт використовується в туризмі на середньому рівні; 4) замок має високий рівень туристично-рекреаційної адаптації; 5) потенціал пам'ятки замкового зодчества максимально використовується в індустрії туризму.

Нами [4, с. 92] було виділено 32 оборонні споруди в межах Тернопільської області, які мають певний рівень збереженості та атракативності. Запропоновано

методику проведення бальної оцінки цих споруд за показником їх збереженості, деталізація їх описів на сайтах туристичного та краєзнавчого спрямування, а також залученості цих об'єктів до організованих туристичних маршрутів.

За своєю архітектурною та функціональною рисою оборонні споруди потребують певного групування. Критеріями такого групування є форма, розміри та ймовірний оборонний потенціал твердині.

Перша категорія охоплює оборонні архітектурні об'єкти, пріоритетним завданням яких є захисна архітектура з широкими мурами та надійними вежами. Для таких архітектурних об'єктів облаштування помешкань має другорядне значення. Традиційно зелені насадження в поблизу таких споруд знищувалися. Це ставило собі за мету підкреслити неприступність споруди. Прикладом такого типу оборонної архітектури в області можуть бути замки в Кременці та Сидорові.

Друга категорія оборонних споруд є більш представницькою. В її архітектурі паритетно поєднувалися завдання комфортності проживання та обороноздатності. Характерними рисами таких споруд таких архітектурних пам'яток є елементи естетичного оздоблення – помпезні в'їзди брами, оздоблені родовими гербами, архітектурно досконалі сторожові вежі тощо. До цього типу належали замки на території Тернопільської області у Бучачі, Збаражі, Бережанах і смт Залізцях.

І на кінець третя категорія – комплексне розміщення споруд оборонного характеру в межах певної частини одного населеного пункту. Часто такий оборонний комплекс охоплював сторожові вежі, церкви, побудовані в оборонному стилі, палацові комплекси, які були обнесені земляним валом з водою або муром. Прикладом може бути село Новосілка Заліщицького району.

Висновки. З кінця ХХ ст. вітчизняні дослідники історико-архітектурних споруд приділяють значну увагу їх використанню в сфері туризму. Природньо, що цей факт спричинив появу значної кількості методик щодо їх оцінки для господарства регіону та туризму загалом.

Список використаних джерел:

1. Дудурчук К.Д. Історико-культурні туристичні ресурси Тернопільської області: стан збереженості та використання: Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2013. 200 с.

2. Кравців В.С., Гринів Л.С., Копач М.В., Кузик С.П. Науково-методичні засади реформування рекреаційної сфери. Наукове видання. Львів: НАН України. ІРД НАН України. 1999. 78 с.

3. Країнознавство: теорія та практика / М. П. Мальська, Н. В. Антонюк, Ю. С. Занько, Н. М. Ганич. – К., 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/19110108/turizm/istoriko-kulturni_turistichni_resursi_finlyandiya

4. Кузишин А.В. Черешнюк Т.О. Суспільно-географічна оцінка історико-архітектурних ресурсів оборонного спрямування (на прикладі Тернопільської області). Наукові записки ТНПУ. Серія: Географія. – Тернопіль: СМП «Тайп», 2020. № 1 (48). С. 91-98.

5. Лисий І. Туристична оцінка історико-культурного потенціалу замкових споруд Івано-Франківської області. Схід. 2015. № 7. С. 25-29.

6. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичні ресурси України: Монографія. Львів, 1997. 259 с.

7. Полинова Н.Ф. Оценка необходимого и достаточного времени на осмотр экскурсионных объектов // Социально-географические проблемы повышения эффективности туристско-экскурсионного обслуживания. Минск: Из-во Беларуск. ун-та, 1978. С.100-104.

8. Черешнюк Т.О. Історико-архітектурні ресурси як основа культурологічного розвитку регіону. Географія, картографія, географічна освіта: історія, методологія, практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Чернівці, 21-22 травня 2020 р.) / Гол. ред. колегії В.П. Руденко. – Чернівці: ЧНУ імені Ю. Федьковича, 2020. С. 342-346.

ПРИРОДНІ ТА ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДНІСТЕРСЬКОГО КАНЬЙОНУ – ЯК ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ

Світлана Добровольська
dobrovolskas32@gmail.com

Галицький коледж імені Вячеслава Чорновола, Тернопіль, Україна

Abstract: Analysis of the boundaries of the study area has been conducted. Delimitation of the Dniester Canyon by settlements has been defined. Historical centres of settlement are examined as a resource of the archaeological tourism, objects of the castle tourism. The natural features of the region has been analyzed.

Key words. The Dniester Canyon, colony, settlement, historical centres of settlement, tourism, natural recreational resources, historical and cultural recreational resources.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Дністерський каньйон є унікальною територією не лише в природному, але й у заселенсько-поселенському плані, оскільки він відноситься до одного з найстаріших осередків виникнення первісної людності в Україні. Починаючи від раннього палеоліту тут постійно перебувало населення, замешкуючи спочатку тимчасові, а, згодом, постійні місця свого зосередження, які поступово трансформувалися у населені пункти. Саме у них зреалізовувалася поселенська енергія різноманітних племен, адже впродовж тривалого історичного часу у межах території сучасних поселень виникали різноманітні поселенські старожитності. Дослідження нагромадження останніх повинно стати об'єктом вишукувань не тільки археологів чи історико-географів, але й спеціалістів у галузі туризму й рекреації, тому що такі населені пункти із багатою археологічною спадщиною,